

per poenitentiam, sive postea per penam, quando dabit quisque tantum poenarum, quantum se delictis intemperate immerserit.

Verum germanus alii passim per *malum oculo*, accipit avarum: hic enim oculo malo, id est avaro, tristis et invidio aspiciit largius epulantes. eorumque epulatione torquetur, quod sua liberalitas videat comedi et coenari: sic enim Sira-cides, Salomonem de more coenantis, avarum vocat lividum, id est invidium, eoque tribuit oculum nequam et malum, cap. xiv. 8: « Nequam, ait, est oculus lividi, etc. Oculus malus ad mala, et non satisfabitur pane; sed indigens et in tristitia erit super mensam suam. » Vide ibi dicta.

Sensus ergo est, *q. d.* Ne comedas cum homine avaro et sordido, ideoque refectioni tuae invidio, qui scilicet tibi caeterisque convivis epulationem et hilaritatem dolend. invidet. « Quoniam in similitudinem conjectoris et arioli aestimat quod ignorat. » Quemadmodum enim illi frequenter sibi persuadent quod non est et quod ignorant, ita et avarus. Putat enim alios ejusdem esse ingenii, cujus est ipse, cum ex se alios metiatur, ut, quemadmodum ipse non ex animo favet convivis mensam, etiamsi veris contrarium simulet: ita etiam convivis putat non ex animo loqui jucunda et amica verba que cum eo profertur. Unde subditur: « Comede et bibe, dicit tibi; et mens ejus non est tecum. » hoc est, animo tibi non favet quod offert. Et seq.: « Cibus quos comedas evomes, et perdes pulchros sermones tuos. » hoc est, insuaves tibi erunt apud sordidum epule, ac ubi illius sordes adverteris, displicebit tibi illius mensa, adeo ut velis te vomere posse cibos comestos, et peribit tibi omnis sermonis et confabulationis elegantia que solet in convivis adheri, quia non commovet avarum ad animi jucunditatem. Nihil proderit tibi quidquid pulchrum in convivio apud eum locutus es, vel laudando ejus dapes, vel agendo ei gratias, aut denique quidquid pro more in mensa locutus es. Ita Jan-senius et alii.

Est metalepsis, *q. d.* Nil tibi conferet avari cibus, licet d. licatus, nec jucunda pulchraque super mensam colloquia: quia ubi animadvertes ejus avaram invidiamque hypocrisin, dolebis te ei convivam fuisse, opt. bisque te nunquam cum eo cibum sumpsisse, sed potius omnem quem cum eo sumpsisti posse vomere.

Aliter *evomes* explicat Vatablus, *q. d.* Avarus et invidus adeo insulsus, sordidas et immundas tibi apponet epulas, ut nauseam et vomitum tibi moveant.

Noster Saizart apposite per pulchros sermones accipit problemata, aenigmata et gryphos qui olim in convivis a sapientibus sibi invicem proponi solebant, *q. d.* Si avaro et invidio difficile aliquod problema, aenigma aut gryphum inter epulas objeceris (que est illius malitia et veteratoria calliditas), ejus sensum, arioli in morem,

se divinare significabit; et licet illud non assequatur, tamen illum se poenitus callidis et simula-bit, atque adeo contemnet et pro nihilo habebit; quare « cibos quos comedas evomes », ex fastidio scilicet respues, ac males impransus manere. Aut, *q. d.* « Dicit tibi: Comede et bibe, » id est, urgebit te ut cibo vinoque te infarcias, non ex benevolentia, sed ex invidia, ut scilicet tibi per ebrietatem et crapulam mentem sensumque eripiat, teque omnibus deridendum proponat, cum natura urgente cogoris crapulam vomere, itaque perdes pulchros sermones quos dixisses, si sobrius fuisses; nam ebrius existens non nisi deformes, inconcinnos et insulos loqueris. Summa, convivium hoc invidi nil tibi voluptatis et honoris, sed plurimum doloris et dedecoris afferet.

Nota: Ariolus vel hariolus est divinus, qui de futuris conjectat et divinat (hoc enim est *אריול* *ariol*), ita dictus, ait Donatus: « Quasi hariolus, a *haris*, vel a fando; *H* enim pro *P*, et *F* pro *H* in multis locutionibus mutabantur. An ab halando? nam halitu solent excludere velut mortalem animam, ut divinum recipiant, unde et vocem ejusmodi dabant que est *O E*, quod *O E* sonus exhalandi vim preslet. » Itae Donatus. Significat ergo quod, sicut ariolus et conjector conjectant ea que ignorant, prout ipsi imaginantur, ac proinde eorum conjectatio, s. p. falsus, semper anceps est et dubia. Unde illud vetus: « Ridel haruspex, dum videt haruspex; » ridet enim hominum stultitiam, quod sibi ex aris et intestinis avium vel victimarum divinant, quasi Prophetae veridico crederent, cum omnis ejus divinitio mera esse conjectura et impostura: sic pariter avarus et invidus judicant et conjectant ea que ignorant, imo ea que non sunt, nec erunt, sed que ipsi imaginantur, quaque ipsis avaritia, melancholia et invidia suggerit, scilicet te nimis liberaliter comedere, epulas omnes discindere, singula convivis distribuere, eosque ad bibendum invitare, ac proinde se magnam ciborum et opum jacturam facturum, teque illud intendere, ut scilicet ejus avaritiam rideas et cales: talem enim te aestimat, qualis ipse est, scilicet fictum, avarum, invidum, que omnia mere suspiciones sunt et sepe falsae.

Sapienter Elias Cretensis in *Orat. I Nazianzeni*: « Sicut, ait, ad sinistri aliquid suspicandum signis est, qui a vilio liber est: sic contra ad suspicio-nem proclivis esse solet, qui se vilio addixit, praesertim eidem de quo proximum tacite vel aperte insinuat, uti docent experientia et Cassianus, caeterique rerum spiritualium magistri. Vitium enim, quod temere alteri imputas, in teipso habes: ex te enim metris alios, et tunc vitium caeteris commune esse putas, que omnia mere suspiciones sunt et sepe falsae. Vere S. Eucherius, epist. ad Valerianum: « Si vis esse varax, ait, suspicax non eris; non enim suspicamur nisi quae nescimus. » Et Nazianzenus, *orat. 8*: « Non facile is malum de alio suspicatur, qui non facile ad

malum impellitur, » quasi dicat: Probi minime suspiciones esse solent, sed in probi. Septuaginta Hebraea legerunt *אריול* *ariol* per *W*, ideoque vertunt *ariol*: *Sicut erit in*, inquit, *si quis deglutiat pilulum, sic comedit et bibit*; de quo mox plura. Syrus vertit, *sicut vir deglutit picem, sic manducas et bibis cum eo, q. d.* Sicut pix comesta non reficit, sed fauces conglutinat, obstruit, strangulat et enecat: sic cibus avari et invidi te non reficit, sed instar pisces te torquet, cruciabit et strangulabit. Ita daniel, cap. xiv. 26, draconem Babyloniorum massa ex pice et pills in os ejus injecta suffocavit, ut creparet. Vide ibi dicta. Chaldaeus Hebraeum *אריול* *ariol* vertit, *portam*: *Sicut porta erigitur*, ait, *sic elevatur in anima sua*. Quod R. Levi exponit, *q. d.* Sicut porta assidue patet, ut per eam homines egrediantur et regrediantur: sic os avari et improbi multa falsa proloquitur, que postea cum falsi convictum revocare et retractare necessum est. Alii vero sic explicant: Suadet Salomon, inquit, ne quis cum viro malitioso aut captioso commercium ineat, ut dolos ejus vitare possit; nam similis est porta alicui ex his que levati aut demitti solent, que primo quidem patet, et occurrentes sibi benigne excipit, deinde vero eosdem subito includit ac tenet. Et quidem cum in loco isto de aenigmatibus aut gryphis, qui inter epulas jactari solebant, sermo sit, non incepte quadrat haec levatae portae similitudo in eum qui eo animo in convivis aenigmata et gryphos rogat, ut auditores captiose teneat et includat, ne evadere possint.

Verum *erigitur et elevatur* significat haec a Chaldaeo dici de superbo et invidio, qui scilicet invidet alienae sapientiae et laudi ex superbia, qua ipse iisdem antecellere aliis satagit, *q. d.* Ne comedas cum superbo et invidio, quia esto simulet se tibi comem et aequalem, tamen sensim eriget se supra te, tuaque dicta et facta deprimet et despiciet, ut ipse supra te emineat; sicut porta eminus ad illam pergunt videtur ipsi aequalis, at quo propius ad illam accedit, eo magis limen ejus supremum altius videtur, ut longe supra caput ejus elevatum et excoelum appareat.

Porro Septuaginta hanc gnomen accipiunt quasi Salomon consulat, non tam ne quis invitatus ab invidio ad convivium illud adeat, quam ne quis invidium invitet: hic enim invitantis epulas, mensam et honorem dedecore et perdere sataget. Unde Syrus, Septuaginta de more exponens, invidium vocat *gulosum*; unde sic vertunt, *ne comes cum viro invidio, etc.*, neque enim secus cibum et potum ingerit, quam si quis pilum (Auctor *Catena Graecorum* habet *fitum*) absorbeat, *q. d.* Helluatur, et velut helluo epulas et vina transglutit, perinde ac si omnia essent intractis exiliis unius pili vel filii. Aut per pilum significat noxam et venenum: pili enim cibis ingesti fauces opplicant et suffocant. « Vidimus, ait Adagiographus, aliqueum lactis pilo ebibito strangulatum. » Unde Syrus pro *pilo* vertit

picem, quam certum est comedentes suffocare et strangulare. Pergunt Septuaginta, *ne ergo ad lucas eum ad te, ut comedas buccellam cum eo; eorum enim illam, et contaminabit sermones tuos, quia scilicet per helluacione vomet, atque ad sermones tuos aeque ac ad cibos nauseabit, ostendatque eos sibi displicere, sequere eos parvipendere et fastidire*. Ita Auctor *Catena Graecorum*. Locum hujus scopus, ait, huc tendit: Ne facile hominem invidum ad mensam tuam admittas; nam cum inerat us sit, nullam dapibus tuis habiturus est gratiam: sed nec prius coeque ingerere et helluare desistet, quam ingesta per vomitum abjecerit; hoc est, perinde sese geret ac si per vomitum evacuasset, aut pilum deglutisset, neque ullum illarum sensum capiet, sed pro nihilo ducet. Sublimiori autem sensu per invidium, illiberalis abjective animi hominem significat, qui Septuaginta divinum aspernatur, ejusdemque majestatem contemptum ducit: ne tali ergo, ait, mysticos Scripturae sensus aperias; per pili autem exemplum aliter docentium doctrinam insinuat, ut que venenum suggerat verius quam alimentum. Haec ille.

Mystice quoque Beda hanc gnomen accipit de hereticis: « Ne comedas, ait, cum homine invidio, et ne desideres cibos ejus, etc. De Scripturis cum heretico non loquaris, qui invidet humanae salutis, et mallet decipere quam corrigi. Quoniam sicut ariolus et conjector somniorum aestimat quod ignorat: ita hereticus qua non intelligit in Scripturis, prout libet interpretari praesumat. Comede et bibe, dicit tibi; et mens ejus non est tecum... Securus, inquit, disce que dico, et age que doceo, cum in his que docet ipse fidem certam non habeat, sciens se finxisse que docet. Cibos quos comedas evomes, et perdes pulchros, etc. Sensus perversos quos ab hereticis didiceras, necesse est ut vel per poenitentiam corrigendos deseras, vel post mortem pro his poenas luere cogaris, perdasque sermones confessionis, quibus eis praedicantibus humiliter favendum esse putaveras. »

9. IN AURIBUS INSIPIENTIUM (SYRUS, *coram insipientibus*) NE LOQUARIS: QUIA DESPICIUNT DOCTRINAM TUAM. — Hebraice, *quia spernent intellectum verborum tuorum*; Septuaginta, *in auribus imprudentis noli quidquam dicere, ne forte irident sapientes* (S. Cyprianus, lib. III *Testam.* legit, *sensatos*) *sermones tuos*. « Insipientem » hic intellige in actu perfecto, qui scilicet in sua insipientia, id est imprudentia et vitis obduratus, indecillis et incorrigibilis est: nam alioqui sapientis est docere insipientes: qui discere volunt, ut fiant sapientes et virtute praediti. *Te in auribus idem est quod audiente stulto, ut vertit Vatablus*. Nota tamen quid amplius, nimirum res secretas, altas et sublines (has enim in aurem dicere solemus), ut mysteria arcaica fidei nostrae non esse committenda insipienti, qui eas non capit, ideoque ridet et despiciat. Unde Auctor *Catena Graec.* sic vertit, *sicque* explicat: *Insipientis auribus nihil quidquam*.

secreto committas, ne forte prudentes sermones tuos derideat. Hic illud Christi Servatoris insinuat simul et declaratur: « Nolle sanctorum dare eam, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus, » *Math. vii. 10* et *11*. Ne attingas parvulorum terminos, et agrum pupillorum ne introeas: propinquus enim illorum fortis est, et ipse iudicabit contra te causam illorum. — Hebraice, *ne loco moveas terminos saeculi*, id est ab antiquo, vel ab olim longo tempore positos. Ita Valabius; Chaldaeus, *ne mutes terminum qui a saeculo est*; Septuaginta, *ne transponas terminos aeternos, et in possessionem orphanorum ne ingrediaris*. Symmachus, *ut parvulorum terminos non transgrediaris* (sic enim corrigendum), id est, ne transgrediaris terminos saeculi. Pro parvulorum enim hebraice est *עולי* *olan*, id est saeculi, id est saeculares, prisco et antiquo: Noster legit *עולי* *olam*, id est parvulorum; vel *עלי* *elen*, id est pueri qui domi laet, idque congruentius respondet *עולי* *pupillorum*, quod sequitur. Sicut enim cap. *xxii*, vers. 28, vetuit transferri terminos agrorum quorumlibet: ita hic vetat transferri limites agrorum parvulorum et pupillorum, eorumque iura invadi. Parvuli enim et pupilli, quia iudicio et robore carent ob teneram aetatem, hinc subiecti vicinorum injuriis. Eas ergo hic vetat Salomon, *q. d.* Ne attingas, id est, ne attingendo moveas et transferas agrorum terminos, ut invadas possessiones parvulorum, qui tibi resistere nequeant, eorumque partem occupes; et agrum pupillorum ne introeas, ut eum occupes, aut viam in eo faciundo, vel aquaeductum per eum deducendo, aliove onere vel servitute gravando tibi contra jus et fas obnoxium facias; causam subdidi.

PROPINQUUS ENIM ILLORUM FORTIS EST. — Chaldaeus, *quia redemptor eorum fortis est, et iudicabit causam eorum contra te*; Aquila et Symmachus, *vindex eorum fortis*; Hebraice, *litigabit litem eorum tecum, vel contra te*. Pro propinquus hebraice est *גול* *gol*, id est assertor, vindex, propinquus, consanguineus, redemptor, qui scilicet olim apud Judaeos jure propinquus, vel in se devolvebat causam propinquus, aut interfecti, ejusque sanguinem et necem vindicabat, ut patet *Num. xxxv*, vers. 12, 19, 21, 24, 23, 27; vel si de bonis consanguinei agebatur, rem ab eo devolutam et venditam solebat redimere, et ad se revolvebat: qualis erat frater, et de deficiente patruus, ac post eum ejus filii, puta patruus defuncti, ac deinceps reliqui consanguinei ordine quisque suo. Hujus erat duere fratris sui sine liberis defuncti uxorem, ut fratri mortuo semen nasceret, ejusque nomine filium procrearet, et nominaret: sicut Booz duxit Ruth, cap. *ii*, vers. 20, et cap. *iv*, 4. Hinc Septuaginta *gol* nunc vocant redemptor, nunc propinquus, nunc cognatus, nunc affinis, nunc liberator.

Sensus ergo est, *q. d.* Ne invadas agros vel bona parvulorum et pupillorum, quia licet perceptum

et propinquorum ope destituantur, ut tuam injuriam repellere nequeant, tamen sunt in cura et tutela Dei, qui fortis est, imo omnipotens: ipse enim est eorum *gol*, id est propinquus, tutor, curator et vindex, ac proinde causam eorum aet contra te, teque injustitiam et rapinam condemnabit, et pro meritis puniet. Porro Deus vocatur *gol*, id est propinquus vel consanguineus hominum, quia eos creavit, et quasi genuit ad imaginem et similitudinem suam, ut haberent animam spiritalem, rationalem, liberam, immortalem, etc., sibi similem, *Genes. i*. Sed proprie Deus dicitur *gol*, id est propinquus parvulorum et pupillorum, quia eos utpote ab omnibus derelictos sibi assumpsit, in suam curam recipit, et quasi filios adoptat, in praeterita pecuniarem eorum habeat rationem et providentiam. Sicut enim pupillus in publica sibi arrogat magistratus et princeps, et eorum tutor et curator sit, ac eorum tutelam et eorum fidissimis committat, qui nomine magistratus contineantur et curent: sic prorsus eosdem sibi arrogat Deus, qui est summus omnium princeps, iudex et vindex; Dei enim est complecti et curare eos qui a ceteris negliguntur et deseruntur, juxta illud: « Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor, » *Psal. ix*, 34. Pauperes ergo, praesertim voluntate et spiritu, ac pupilli sunt quasi filii providentiae Dei; unde Deus vocatur « Pater orphanorum et iudex viduarum, » *Psal. lxxvii*, 6. Illorum ergo gloria haec est, ut cum Psalme dicere possint, *Psal. xxxiii*, 20: « Anima nostra sustinet Dominum, quoniam adjutor et protector noster est; quia in eo habitabit cor nostrum, et in nomine sancto ejus speravimus. » Et ille vicissim unicuique eorum dicat quod olim dixit Abrahae: « Noli timere, ego protector tuus, et merces tua magna nimis, » *Genes. xv*, 1.

Sic in Vita S. Onuphrii, quam scripsit oculus testis Paphnutius Abbas, legimus ipsam similemque Anachoretas a Deo traditos peculiari curae Angelorum, utpote quos homines relinquentes, et ab hominibus derelictos, Angelorum vitam emulantes, par erat Angelis singulariter esse curae et cordi. Unde narrat ibidem S. Onuphrius se ab Angelo ductum in eremum, quotidie ab eodem panem et aquam accepisse, diebus autem Dominicis sacram quoque Eucharistiam; quin et ab eodem non raro in caelum fuisse raptum, ut Beatorum consortio frueretur, atque hac ratione septuaginta annos in eremo nullo hominum viso alacerem vixisset. « Cumque moreretur, ait Paphnutius, Vocem Angelorum multorum audivi laudantium Deum, ac ethera Angelicis cantibus resonantia gaudium ineffabile astris intulerant, per quae caelestes exercitus animam militis inclucti oculis invexerunt. »

Rursus cum Scriptura Deum vocat *gol*, insinuat quod Dei Filius, puta Christus, assumpturus sit carnem nostram, nosterque futurus cognatus, imo frater, proximus et redemptor, ut jure

propinquus nos redimat, et in libertatem vindicet. Hinc paupertatem assumpsit: natus enim est in stabulo, vixit in hospilio, mortuus est nudus in patibulo, ut significaret se peculiariter esse propinquum, affinem, tutorem et redemptorem miserorum et pauperum, juxta illud *Isaia lxx*, 20: « Cum venerit Sion redemptor (hebraice *gol*), et eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob. » Et cap. *lxi*, 1: « Spiritus Domini super me, eo quod unxit Dominus me, etc., ut consolarem omnes lugentes. » Et cap. *lxii*, 14: « Noli timere, vernis Jacob, ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus; et redemptor tuus sanctus Israel. » Et *Job* cap. *xix*, 23: « Scio quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et in carne mea videbo Deum meum. » Christus ergo est iudex, tutor et vindex pauperum, qui proinde in die iudicii eos qui benefici fuerint in pauperes, quasi suos propinquos et fratres, adjudicabit caelo; qui vero in eos fuerint avari vel malefici, condemnabit ad tartara, *Math. xxv*; causamque addit: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. » Hinc idem Apostolos, qui parvulos ase amovebant, increpans ait: « Simile parvulos venire ad me; talium enim est regnum caelorum, » *Math. xix*, 14.

Christus ergo est hominum, praesertim pauperum, pupillorum et miserorum *gol*, id est consanguineus, propinquus, frater, tutor, curator, liberator, redemptor, actor, iudex et vindex. Ipse enim iudicabit contra te (qui eos opprimis) causam illorum, « Iniquum eorum vindex iustusque iudex. Hebraice, *ipse enim litigabit litem eorum tecum, vel contra te, q. d.* Ipse quasi actor tuum ostendit, convincet et condemnabit. Quis ergo parvulos et pupillos, licet mentis opisque inopes tangere, quis invadere audeat? ulique non alius nisi insanus, qui Deum ipsum, qui pater est pauperum, tangere et invadere audeat, qui cum Deo iustarum gigantum contendere, eumque ad bellum, imo ad duellum provocare praesumat. Hinc de Christo validissimus est *Isaia*, ut refert S. Lucas cap. *iv*, 18: « Evangelizare pauperibus misit me. » Et David, *Psal. lxxii*, 4: « Iudicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit calumniosum. » Et vers. 12: « Liberabit pauperem a potente, et pauperem cui non erat adjutor. »

12. INCREDULUS AD DOCTRINAM COR TUUM, ET AURIS TUA AD VERBA SCIENTIAE. — Hebraice, *ingreditur fac ad disciplinam cor tuum, et aures tuam ad verba scientiae*; Chaldaeus, *introduc ad doctrinam cor tuum*; Vatablus, *accommoda ad eruditionem cor tuum*; Septuaginta, *da, vel dede, in disciplinam cor tuum*; aures autem tuas alicubi sermonibus sentis vel intelligentia. Quod Auctor *Calena Graecor.* sic exponit, *q. d.* Mune par cor tuum ad usum et auditum utraque; ubi autem virtutum oraculum

cam feliciter assensurus fueris, tum demum contemplationem quoque venare, *q. d.* Da te primo vitae activa, etaque perfecta, da te deinde vitae contemplativa.

Verum hic sensus mysticus est et analogicus. Constat enim ex saepe dictis, scientiam, doctrinam, intelligentiam, sensum, disciplinam, etc., hoc libro idem significare, nimirum scientiam ethicam sive practicam, quae in virtutum non arida speculatione, sed ardenti operatione consistit. Hinc ergo dedendum esse cor et aures monet hic Salomon: aures, ut eam audiant, auditque obediant; cor, ut eam meditentur, sapiant, amet et exerceat: sic enim doctrina in mores influet, atque in sensus, manus, pedes caeteraque membra se exercet.

Verbum *ingreditur* significat primo, studium et conatum adipsiendi doctrinam, id est sapientiam et virtutem, ob ejus difficultatem, naturae nostrae corruptae et concupiscentiae repugnantem. *q. d.* Excita et impelle te in quo conatu ad assequendam viam virtutis, quae initio tibi erit ardua, at paulatim usu ipso fiet plana et facilis. Unde Seneca, lib. *ii*, *epist.* 51: « Quemadmodum, ait, virtutes retentae exire non possunt, facilisque eandem tutela est; ita initium ad illas ingrediendi arduum (rationem atque), quia hoc primum imbecillae mentis atque ergo est formidabile inesperienza. » S. Ambrosius ad eundem virtutis difficultatem in alio ponit: « Cum reuenditur, ait, improbitatis, statim accititur virtus. Egressus enim malitiae, virtutis operatur ingressum: eodemque studio quo crimen excluditur, innocetia copulatur. » Hinc R. Salomon sic vertit et exponit, *ad hoc cor tuum ad doctrinam*, id est ad locum, v. g. ad scholam in qua sapientia informetur.

Secundo, verbum *ingreditur* significat subjectionem et attentionem: sicut enim bos subdit inseritque collum iugo, sic studiosus aures mentisque subdit inseritque disciplinae, juxta illud *Ecli. vi*, 23: « Iustice pedem tuum in compedes illius, et in torques illius collum tuum; subijce humerum tuum, et porta illum. » Premium dat *Thid.* vers. 30, quod compedes hii erunt in bases virtutis, et torques in stolam gloriae.

Tercio, significat arctum doctrinae complexum sicut enim forma ingreditur in materiam, et cistina materia in formam; atque sicut sigillum impressum cere arctissime illi conjungitur, ita ut sigillum ingreditur in eam, illique sui imaginem imprimat, et vicissim cere ingreditur in sculpturam sigilli ad ejus imaginem excipiendam: sicque imprimendum: sic doctrina ingreditur in aures et mentem discipuli, dum eas erudit; ac vicissim aures et mens discipuli ingreditur in doctrinam, dum eam haurit et sibi imprimat.

Quarto, vox *ingreditur* significat doctrinam, id est virtutes, capacitatem et amplitudinem, ut eam non tam capere, quam ab ea capi, in eamque ingredi videamur. Nam sicut vita magna et copiosa

ingreditur in oculos, et vicissim oculi in lucem : sic pariter cognitio ingreditur in cognoscendum, et vicissim cognoscens ingreditur in cognitionem, praesertim practicae, dum eam sibi accommodat, ac in mentem moresque suos confert et transferit. Sic sensibile vehemens ingreditur sensum (v. g. color visum, sonus auditum), ac vicissim sensus ingreditur sensibile per vehementem sensationem. Sic amor Dei ingens et ardens est velut ingens rogos et caminus, qui non tam in amantes ingredi, quam amantes circumfundere et complecti videtur. Talis est amor et gaudium Beatorum in caelo, de quo proinde Christus ait *Matth. xxv, 21* : « Intra in gaudium Domini tui ; » quia hoc gaudium tantum tanque vastum erit, ut in eo velut in Oceano habitare, mergi et absorberi videantur. Hinc ille phrases S. Pauli : « Induite novum hominem, » *Ephes. iv, 24*. « Induite viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, » *Coloss. iii, 12*. Hae virtutes enim sunt quasi vestes splendidae et divinae, in quas ingreditur homo, hisque se vestit, circumdat et ornatur.

8. 13 et 14. NOLI SUBTRAHERE A PUERO DISCIPLINAM : SI ENIM PERCUSSES EUM VU VIRGA, NON MORIETUR ; TU VIRGA PERCUSSES EUM, ET ANIMAM EJUS DE INFERNIS LIBERABIS. — Hebraice, *ne prohibeas a puero correptionem* ; Septuaginta, *ne destiteris percutum emendare*. Nota : a Virga » proprie est ferula et castigatio puerorum lascivientium, a natura et Deo ad id facta et composita, sicut frenum est equo et caninus asino. Unde videmus pueros formidare virgas, et earum metu se ab omni petulantia cohibere, quin et litteris diligentem navare operam, a qua alias abhorrent, denique omnia quae jubentur strenue peragere. Pueri enim cum rationis et virtutis non sint capaces, nec suas passiones continentiae freno cohibere queant, sed instar bestiarum agantur sua phantasia et appetitu, hinc tam ille quam hic virga coercendus et dirigendus est. Hinc « virga » symbolum est disciplinae, quae lasciviam juventutis castigat, et mores ad honestatem efformat. Quocirca virga Palladi totius sapientiae aere ab Homero passim accommodatur. Ulyssis quoque socii uno virgae capite, puta falsa persuasione ac insipientia, in brutorum species transformati, altero vero virgae capite, puta vera disciplina ac rerum peritia, in humanam restituti effugem perhibentur ita Pierius, *hieroglyph. 13, cap. XLIX*.

Verus et efficacius S. Benedictus, monachum vagum a demone vexatum virga percutiens, et divagatione et demone liberavit ; « sique antiquus hostis dominari non ausus est in ejus cogitatione, ac si ipse percussus fuisset ex verberibus, » ait S. Gregorius, *lib. II Dialog. cap. iv*. Hac de causa in Capitulis monachorum defectus virga castigantur ; virga enim curatur, qui crebra admonitione non emendantur. Rursus, virga notat rectorem debere castigare errata subditorum, sed

moderate. Audi S. Gregorium, *II part. Præf. cap. vi*, sub finem : « Curandum quippe est ut rectorem subtilis et matrem pietas, et patrem exhibeat disciplina. Atque inter hæc sollicita circumspectione providendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa. » Et inferius : « Quod juxta Pauli vocem bene illa tabernaculi arca significat in qua cum tabulis virga simul et manna est ; quia cum Scripturæ sacre sententia in boni rectoris pectore, si est virga districtio, sit et manna dulcedinis. Hinc David ait : Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt ; virga enim percussimur, baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgae quæ feriat, sit et consolatio baculi quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens ; sit rigor, sed non exasperans ; sit zelus, sed non immoderate sævius ; sit pietas, sed non plusquam expedit, parens ; ut, dum se in arce regiminis justitia clementiaque permiscet, is qui praest, corda subditorum et terrendo demulcet, et tamen ad terroris reverentiam demulcendo constringat. »

Te non morietur tripliciter exponi potest : Primo, *q. d.* Si percusseris cum virga, liberabis eum morte tum corporis, tum animae : utranque enim incurret, si impune sibi suæque libertati et concupiscentiae permittatur. Notum est exemplum adulescentis, qui materna indulgentia, ut fit, corruptus, cum ob scelera ducebat ad supplicium, exclamavit : « Non prætor, sed mater mea me ducit ad furcam. »

Secundo, *q. d.* Virgae plaga non est lethifera, non occidit puerum ; sed modico doloris sensu carnem ejus perstringet, ut anima sanetur, disecat suas cupidines frenare. lotus virgae non est ictus pugionis aut gladii, qui interimit, sed est ictus disciplinae et medicinae, qui vitio curat. Unde S. Gregorius Nyssenus, *homil. 12 in Cant.* : « Ergo videtur, ait, vox percutiendi hoc loco notare immortalitatem, juxta illud *Deuter. xxxii, 39* : Ergo interficiam, et vivificabo ; ego percussim, et rursum ipse sanabo : unde et David de hac virga trui ait non vulnus, sed consolationem. Virga tua, inquit, et baculus tuus, ipsa consolata sunt me, » *Psal. xxii, 4*.

Tertio, *q. d.* Parentes nimis amantes filiorum verentur quod, si eos castigent frequentius, eorum membra debilitabunt, ut fiant invalidi, infirmi, citius moriantur. At errant, nam disciplina et severa educatio robustos efficit pueros, ut diu sani vegetique vivant ; vultis vero et indulgens educatio eosdem facit flaccidos, debiles, infirmos, ut cito moriantur, ut experientia constat. Vide Aben-Ezra sic exponit : « Non morietur, id est illum liberabis, ne animus corpori similem mortem oppelat, vel servabis, ne immatura adhuc ætate d. m. suum obeat. » Ita et R. Levi. Sic aquila pullos alis flagellando, adversis solis radiis excoquendo, rostro ad sanguinem pungendo, excitat ad volandum, vegetosque ac validos efficit. Idem

facti accipiter, ursa, luscinia, cerva et hirundo, uti ex S. Ambrosio docet *Ecclesi. xxx, 13*, in fine. Idem S. Ambrosius severae educationis filiorum exemplum et specimen dataleoneum avem : « *Marrito*, ait, nlios quos tam sollicitè induimus, fovemus, abscondimus, servamus, exuimus divina clementia involvendo ; aleyon vero quos nudos projicit, divino visiti induto, » quia in mediae hemis rigore Deo fovendos, et contra æstus maris tutandos committit.

Symbolice, Rupertus, *lib. IV in Genes. cap. xvi*, per puerum accipit mundum recentem, quem lascivientem Deus virga dilavii castigavit, ut scirent ventura secula quantum ille peccatis adversetur : « Recte, ait, et utiliter, ut sapientia Dei docuit, peccatam, atque in carne et sanguine lascivientem mundum recentem, tanquam stultum puerum corripuit, tali percussione vulnere, quod tota sua ætate nequeat oblivisci. »

ET ANIMAM EJUS AB INFERNIS LIBERABIS. — Septuaginta, *a morte* ; alii, *e sepulcro* ; Cajetanus, *a fovea evadere facies*, id est a casibus et ruinis, inquit, in quas incidere solent filii, quibus parentes laxarunt frena libertatis et concupiscentiae ; vel a fovea, id est ex profundo ignorantiae anfro, pro doctrinam eum educes. Verum hebraicum *וְנִשְׁכַּח* proprie infernum significat, uti Noster vertit, idque nervosius et significantius est. Docet ergo hic Salomon parentes, qui nimis indulgentem amant tractantque filios, nec peccantes castigant, exponere eos periculo inferni ; ac proinde pro virga dare eis gehennam, quae sane ingens est imprudentia, imo malefium et odium filiorum. Si ergo, o pater, amas filium, da ei virgam disciplinae, si non vis ei dare ignem gehennae ; alterum enim est des oportet, virgam vel gehennam, elige. Quocirca praedestinatio, electio, salus et beatitudo filiorum pendet ab educatione, severa castigatione et virga parentum. Vice versa licentior educatio, ac omissio castigationis et virgae parentum, est causa reprobandis et damnationis filiorum ; ex illa enim ruunt in scelera, ob quae reprobandur et damnantur. Nota est historia pueri quinquennis, qui ob blasphemias suas e sinu patris a demonibus abreptus est ad tartara, quem recenset S. Gregorius, *IV Dialog. cap. xviii*. Quot putatis in inferno sint filii, qui maledicunt parentibus, et maledicent dirasque omnes imprecabantur in aeternum, quod ob omissam castigationem sibi fuerint causa damnationis aeternae ! Nec sine causa fuerunt enim eis parentes non vite, sed mortis ; non celi, sed inferni : non felicitatis, sed gehennae in aeternum. Mores enim, quos puer induit, retinet in senium usque ad mortem : sicut psittaci, quod juvenes discunt, retinent et loquuntur etiam senescentes ; senescentes autem nihil addiscunt, licet blanditiis allecti, vel verberibus adacti, juxta illud : « Senex psittacus negligit ferulam, » Quocirca sapienter Virgilius, *lib. III Georg. :*

Tu quos, ait, ad studium atque usum formabam agricolam, Jam villos hortare, vianque insisti domatib, Dum faciles animi juvenem, dum mobilis ætas.

15. FILII MEI, SI SAPIENS FUERIT ANIMUS TUUS, GAUDEBIT TUCUM COR MEUM. — Hebraice, *filii mei, si sapienter cor tuum, lætabitur et cor meum, etiam ego*. Est Hebraicus pleonasmus, similis illi cap. praecedentis, vers. 19, continentque auxesin. *q. d.* Ego, ego, inquam, toto corde, pleno meroreque gaudio lætabor et jubilabo. Septuaginta, *filii, si sapiens fueris, cor tuum lætificabis et cor meum* ; Chaldaeus, *si sapiens est cor tuum, lætabor ego in corde meo*.

16. ET EXULTABUNT RENES MEI, CUM LOCUTA FUERINT RECTUM LABIA TUA. — Hebraice, *cum locuta fuerint labia tua rectitudines* ; Septuaginta, *et immorantur tua labia ad labia mea*. Post varios stimulos huc usque adhibitos, hic stimulat Salomon sapientiae discipulum ad ejus studium, per aculeum reverentiae filialis, et amoris paterni, *q. d.* Filii, si amas me patrem et praeceptorem tuum, uti scio te intime amare, stude sapientiae, id est honestati et virtuti ; sic enim te æqua ac me magno bono magnoque gaudio cumulabis. Profectus enim filii et discipuli est gaudium patris et magistri, praesertim si eum adeo profecisse videat, ut ex discipulo factus doctor, recta quae didicit proloquatur, aliosque doceat : sic enim sapientiam, et per eam seipsum suumque nomen et decus in nepotes et abnepotes, caeterosque futuri aevi posteros in multa secula transmittet et propagabit ; pater enim vivit in filio, praeceptor in discipulo, quem moriens doctrinae et virtutis suae haeredem relinquit, juxta illud *Ecclesi. cap. xxx, 4* : « Mortuus est pater ejus, et quasi non est mortuus ; similem enim reliquit sibi post se. » Ita gaudebat Apostolus in profectu Christianae doctrinae et vite Philippensium et Thessalonicensium, dicens : « Itaque, fratres mei carissimi et desideratissimi, gaudium meum, et corona mea, » *Philipp. cap. iv, 1* ; « Quae est enim nostra spes, gaudium aut corona gloriae ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus ? » *I Thessalon. ii, 19*. Vide ibi dicta.

ET EXULTABUNT RENES MEI, CUM LOCUTA FUERINT RECTUM LABIA TUA. — « Renes, » primo, sedes et symbolum sunt affectus, desiderii, concupiscentiae, et inde, si re desiderata et concepta potior, gaudii. Ita Aben-Ezra (1). Quocirca Mathematici tradunt splenem regi a sidere Saturni, hepatis a Jove, sanguinem a Marte, cerebrum et cor a Sole, linguam a Mercurio, stomachum a Luna, renes vero et genitura a Venere, quos proinde in Veneris potestate constituunt, ait Pierius, *hieroglyph. 33, cap. xl, et hieroglyph. 34, cap. xviii*.

Secundo, R. Levi : « Renes, » inquit, id est cogitationes, quae enim concupiscentibus, de iis erbero cogitantur ; ubi enim est cor, ibi est et mens, *q. d.*

(1) Rosenmullerus : « Renibus et cordi Hebraeos reconditores affectus adscribere constat

Levitia voluptateque perfunderent cogitationes meae, quando audiam labia tua quoad sapientiam recta locuta fuisse.

Tertio, « renes, » quia in eis origo seminis, sunt symbolum generationis et propaginis. Unde illud III Reg. cap. viii, 19: « Filius tuus qui egredietur de renibus tuis. » Hinc *renes* dicitur, quod ab eis rivi seminis humoris orientur, ait Varro. Semen enim est spuma probatissimi sanguinis, qui ab hepate ad renes immittitur; inde per meatus ad id aptos flexuosos quodam tramite ad genitalia dilabitur, quod in Anatomis apertissime conipertum est.

Sensus ergo est, *q. d.* Cum ego pater et preceptor tuus videro te ex filio et discipulo factum patrem et doctorem aliorum, intus animi sensibus affectibusque, quorum symbolum sunt renes, exultabo. Nam, ut docet Aristoteles, lib. VIII *Ethic.* cap. xi et xii, solent avi magis diligere nepotas, quam patres diligant filios; quia in nepotibus videtur magis suam stirpem propagari, quam in filiis, ideoque se in iis diutius fore superstitis: ita hic docet Salomon se gavisurum, si filius discat sapientiam, sed longe magis exultaturum, si eandem alios doceat et in posterum propaget, ut multos sibi, velut ex patre jam avo effecto, pariat nepotes et abnepotes.

Septuaginta vertunt, et immorantur sermonibus tuis labia mea, si recta fuerint, *q. d.* Si labia tua recta fuerint, ut recta, honesta et sancta loquantur, alioque doceant, inhærent et immorantur mihi meaque institutioni ac sermonibus, quos labiis meis labiis tuis ingessi, sicut avicula solet ore suo cibum ori pullorum fame hianti ingerere. Rursum, *immorantur, q. d.* Non cessabo te instruere, si videro te alios instruente; sed labia mea quasi affigam labiis tuis, ut eis immorari videantur, ad iugiter tibi suggerendum honesta, quæ alios doceas. Hic enim ingens est stimulus magistro ad alacriter constanterque docendum, si videat suæ doctrinæ ingentem fructum, scilicet se docendo facere non tantum discipulos, sed et doctores, qui doctrinam suam in plurimos spargant, eosque sapientes, id est probos sanctosque efficiant.

Auctor *Catenæ Græcor.* sic legit: *Si labia tua recta fuerint, cum labiis meis sermonem conferent, ne amuletur cor tuum peccatores;* quæ ultima verba Noster et alii rejiciunt in sequentem versum. Idem Auctor sic explicat, *q. d.* Si sermones tuos cum sermonibus meis contuleris, meaque doctrinam et institutionem secutus fueris, tum deum sermones tui recti erunt; nam cum ex bonis initiis probisque causis sint orti, non poterunt non bonos cogitatus proferre. Secundum quosdam autem indicat hic multos illum discipulos et auditores habiturum, qui una cum bona doctrina bonam quoque doctrinæ methodum tenent.

Moraliter, hic discere nihil verum asserere gaudium

Avi magis a non nepotes, quam filios, pater & filius. Cor?

discenti æque ac docenti, quam sapientia, id est honestatem et virtutem. Sicut enim agricola gaudet, si sementis suis copiosum profectum messem: sic gaudet docens, si copiosos se in discipulo, et per eum in aliis, virtutis et pietatis fructus producere videat. Nam, ut ille ait: « Agricola terram, philosophus animum excolit. » Et S. Gregorius Nazianzenus apud Antonium in *Melissa*, part. I, cap. 1: « Nihil inexpugnabile, ait, philosophia, nihil tranquillius; omnia prius cedunt quam philosophus. Duo sunt iuncta, Deus et Angelus; et tertium philosophia. Est enim philosophus, non materialis in materia, in corpore incircumscribitus, in terra celestis, in affectibus imperturbatus, ubique inferior cæteris preterquam animi magnitudine, et cedendo vincens illos qui se vincere putant. Unam ego sapientiam novi, timere Deum. Etenim sapientie initium est timor Domini. » Et alibi: « Audi summam sermonis, Deum time, et mandata ejus observa. Hoc est enim omnis homo, » *Eccle.* xii. Quin et Socrates, ibidem rogatus quid in vita esset suavisimum, respondit: Disciplina et virtus.

17. NON AMULETUR COR TUUM PECCATORES: SED IN TIMORE DOMINI ESTO TOTA DIE. — Pro esto Tigurina veritas persta, scilicet immobilis, velut basis et columna fundata in Deo Deique timore, ut nullis tentationum procellis ab eo dimoveare, juxta illud *Psalm.* cxviii, 38: « Stature sermo tuo eloquium tuum, in timore tuo; » in quæ verba vide S. Ambrosium.

18. QUIA HABEBIS SPERM IN NOVISSIMO, ET PRESTOLATIO TUA NUMQUAM AUFERETUR. — Ex Hebræo repetendo מן אבן יחנה, id est *amuletur*, sic verti potest cum Aben-Ezra et Vatablo, *non amuletur cor tuum peccatores, sed potius amulare timorem Domini*, id est virum timentem Dominum, *tota die*, id est omni tempore vite tue, *q. d.* Non doleat cor tuum, non affligatur, non se cruciet, non invidet quod impios videat ditari et prosperari, ut eorum vivendi et discedendi rationem emulari et imitari velit; sed potius amulare et imitare timentes Deum, idque vehementer ardore et zelo; quia esto ad tempus depaupereris, et adversa sustineas tamen « in novissimo, » id est tandem aliquando vel in hac vita, vel in futura prosperitatem et felicitatem, quam sperasti, nancisceris, illaque tibi non auferetur, sed perdurabit, teque beabit in æternum. Hebræum enim מן אבן יחנה, id est emulari, significat concitationem animi, qualis est in zelo. Hinc quando construitur cum *lamed*, significat zelare, et ardentem aliquid appetere vel ambire; quando vero construitur cum *beth*, ut hic fit, significat *invidere*; unde aptius explices, *q. d.* Non invidetas peccatoribus felicitatem; sed hæc invidia causæ est zeli: qui enim invidet alteri felicitatem, eam sibi cupit, zelatur et ambit. Alludit ad illud Davidis patri sui, *Psalm.* xxxvi, vers. 1: « Noli emulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniqui-

terem, » quasi dicat: Ne emuleris, id est ne eruders, ne invidetas malignis et impis prosperitatem, ut per hoc conciteris ad eam cum eis appetendam, ut scilicet cum impis vivas impie ad paratibus tibi per impietatem opes, bonam sortem et fortunam; quia hæc brevis, vilis et exilis, nec cum pretio et premio pietatis conferenda. Unde subdit *Psalmes*: « Quoniam tanquam frenum velociter aresecit, et quemadmodum olera herbarum cito decidunt. » Pariter Salomon subdit hic pietatis premium dicens: « Quia habebis spem, » etc. Unde R. Salomon sic explicat: « Ne flagitiosorum prosperitati et felicitati invidetas, ut ideo illorum impia instituta sequaris, quia habebis spem, » *q. d.* Hoc enim illud est, propter quod ad extremum speres. Sic et R. Levi.

QUA HABEBIS SPERM IN NOVISSIMO, ET PRESTOLATIO TUA NUMQUAM AUFERETUR. — Hebraice, *quia erit tibi posterius vel novissimum, et spes tua non succidetur*; Septuaginta, *nam si servaveris eam, erunt tibi nepotes, spes autem tua non recedet*; Tigurina, *ecce enim tibi posteritas*; Chaldee, *ut sint novissima tua bona, et spes tua non consumatur*; Syrus, *ut sit tibi novissimum, et spes tua non perat*; Aquila et Symmachus, *et spes tua non exterminabitur*; Pagninus, *quia est tibi merces*; Cyprianus, *sed est fructus, et spes tua non succidetur*; Vatablus, *erit tibi revera fructus, id est premium: premium enim consistit nomine fructus, quod datur in fine operum*; Aben-Ezra, *quia in novissimo sperabis, id est in extrema vite tua parte: vel enim senectus imminuit, vel filii quos post se reliquit; et spes tua non auferetur*; Hebraice, *non succidetur, quia scilicet Deum tibi, velut se timentem et colentem, beneficia collaturum sperabas*. Apposite Jansenius: Vocatur, ait, id quod tandem homo consequitur fructus et commodi, *q. d.* Revera tibi persistenti in timore Domini est novissimum quoddam, hoc est spes quædam certa mercedis tibi in futurum reposita, aut merces ipsa tibi in novissimo danda. Unde non male sensum reddidit noster Interpret: « Quia habebis spem in novissimo, » hoc est, per perseverantiam in timore Dei erit et crescit in te spes in illud quod tandem assequeris. Aut habebis « in novissimo, » hoc est, tandem in exitu tuo id quod modo speras: ut spes pro re sperata accipiatur. Aut cum jam tibi erit decedendum, habebis bonam spem, decedes cum spe bona, et id quod es prestolatus, non auferetur a te, non frustraberis tua expectatione sicut frustrabuntur impii (!).

Sensus ergo est, *q. d.* Ne invidetas impiorum felicitati, ut eam et eos emulari et imitari velis, quia illa celere habet finem, citoque instar

floris vel feni deflorescet et interibit; sed potius emulare timentes Deum: quia, etsi ad tempus cum iis affligaris et labores, tamen spes mercedis magnæ, tum in hac vita, tum in futura te manet, quæ nunquam succidetur, quod scilicet brevi erit finis laborum et dolorum tuorum, ac incipiet tua felicitas et gaudium, quæ nunquam succidetur.

Nota: *Te habebis spem* dupliciter accipi potest: primo, proprie, *q. d.* « Habebis, » id est re, *habebis « spem, » sperare nunquam desines* te certo mercede timentibus Deum promissa potiturum, imo crescente virtute usque ad eorum crescos pariter in hac spe, cum impii ruente eorum felicitate perdant spem, cadantque in desperationem recuperandæ felicitatis amisse. Secundo, « habebis spem, » id est objectum spei, puta rem speratam, *q. d.* Assequeris mercedem quam tanto tempore sperasti, spes tua verletur in rem, fides in speciem, expectatio in possessionem. Quare Socrates, rogatus quæ re pii differant ab impiis, respondit: Spe; sperant enim laborum premium. Fiorum ergo propria est spes, impiorum vero desperatio. « Nihil, ait S. Chrysostomus, perinde animam nutrit et vegetat, atque spes laeta et honorum expectatio. » Et Philo: « Spes, ait, est prævia mentis affectio, gaudium ante gaudium, ut quæ bonorum sit expectatio. » Et Nyssenus apud Maximum, *serm.* 38: « Eorum quæ expectantur bonorum, afflictio flos est; ergo propter fructum florem etiam decerpamus. » Hinc Apostolus spem vocat anchoram vite nostræ naufragæ, *Hebr.* vi, 19.

Porro spes hæc, sive res sperata, partim est æterna, puta felicitas celestis; partim temporalis, puta longæva et felix vita. Item filii et nepotes longævi pariter et felices, uti explicat Septuaginta, juxta illud Davidicum: « Quoniam qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram, » *Psalm.* xxxvi, 9. Prior spes est Christianorum, posterior Judeorum. De hac spe et felicitatis præmio timentibus Deum promisso, multa habes *Sapient.* cap. v, vers. 16, et *Eccle.* cap. i, 12 et seq. Vide ibi dicta. Et *Isaia* cap. lxxv, vers. 13: « Ecce, ait, servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitiatis; ecce servi mei lætabuntur, et vos confundemini; ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, et vos claudabitis præ dolore cordis. » Vide eundem, cap. lxxvi, 10. Nam, ut ait Nazianzenus, apud Antonium, in *Melissa*, part. II, cap. xxxii: « Præmia virtutis est vœum fieri, et purissima luce collocari. » Hæc spes, hoc præmio illececi veteres Ascetæ et Anachoretæ, ad omnia dura timore et amore Dei subeunda ultro procurarent: quæ de re lego Damascenum, in *Hist. Barlaam et Josephat.* cap. xii.

Mystice, Auctor *Catenæ Græcor.* per *nepotes* accipit piis cogitationibus et desideria menti inspirata a Christo, qui est pater et avus fidelium et sano-

(!) Rosenkellerus, *nan. A adest finis, tandem, spes tua non succidetur, quoniam contra spes impiorum sit peritura. Maurer, sed est eventus felix, sed veniet exitus optatus quo spes tua implebitur; et spes tua non deletur.*

torum. Per nepotes, inquit, vel filios, subindicat hoc loco bonas cogitationes, quae utique a bona mente oriuntur: eodem illo nomine spiritalia quoque theoremata designantur. Anima proinde ab ejusmodi contemplationibus et cogitationibus vacua, sterilis etiamque experta merito appellatur. Provenit autem bona cogitata, salubriusque animi sensa a spiritali sponso, nempe Christo.

19. AUDI, FILI MI, ET ESTO SAPIENS, ET DIRIGE IN VIA ANIMUM TUUM. — Hebraice, *audi tu, fili mi, et sapito, et rectifica, vel beatifica, in via cor tuum.* Hebraeum enim *שמע* ascer proprio est *beatifica*, a radice *שמע* ascer, id est beatus fuit: sin a *שמע* tascar derives, idem est quod *rectifica* (litterae enim *שמע* chevi, inter quas sunt *aleph* et *od*, non raro inter se commutantur). Hinc Figurina verit, *sape, ut beatum sit in via cor tuum.* Nam, ut dicitur *Psal. 1, 4*, et alibi: « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, etc., sed in lege Domini voluntas ejus. » Et *Psal. cxi, vers. 4*: « Beatus vir qui limet Dominum, in mandatis ejus volet nimis. »

Juvenum est audire doctrinam sapientum, et ex ea dirigere in via sapientiae et virtutis omnia eordis sui cogitata, decreta et acta. Auditus enim est sensus disciplinae, ait Aristoteles; si enim non audiant sapientiam, sed suam concupiscentiam ejusque asselas, a via virtutis ad viam convivorum et symposiorum, in qua propendit natura, facile deviant. Unde hoc monitum consulto sequenti versus de symposiis praemittit.

Hinc proverbio simile est istud Comelii: « Qui viam nescit ad mare, fluvium sequatur; qui viam nescit, vergiferum eligat, » *g. d.* Qui nescit viam sapientiae, interroget doctorem, et sequatur doctorem.

Septuaginta vertunt, *dirige cogitationes cordis tui*; cogitationes enim sunt quasi viae, per quas cor vadit ad cogitatorum desideria, executiones et actiones; Pagninus, *ambulare fac* (alii, *fac progredi*) *in via cor tuum*; Vatablus, *facies incedere per viam regiam cor tuum*; Baynus, *fac ire, vel deducit cor tuum, g. d.* Verbis monitisque sapientum, quasi stimulis excita cor tuum torpidum, illudque adige ad capessendam, vel strenue prosequendam arduam virtutis viam. Rursus R. Salomon sic exponit, *g. d.* « Postquam sapientiam adeptus fueris, eordis tui semitas tuto inire poteris, cum mens sapientia exulta te ad crimina sollicitura non sit. » Erit enim cor per sapientiam, id est per virtutem, jam purificatum, rectum et sanctum, utpote viae et legi Dei conforme. Aben-Ezra: « Castiga, ait, cor tuum, ac rite animum instruit; » R. Levi: « Animum tuum assuesce praeclearis institutis, tum quoad mores, tum quoad opiniones. » Denique Syrus vertit, *audi, fili, et sapito, et exultabit cogitatio mea in corde tuo, videlicet, scilicet cor tuum sapere, ac recta velle et agere.*

20. AUDI PATREM TUUM, QUI GENUIT TE: ET NE CONTENNAS, CUM SENUERIT MATER TUA. — Chaldaeus,

IN COMESSATIONIBUS EORUM QUI CARNES AD VESCENDUM CONFERUNT: QUIA VACANTES POTIBUS, ET DANTES SYMBOLA CONSUMUNTUR, ET VESTIETUR PANNIS DORMITATIO. — Dhortatur Salomon a symposiis et comessionibus duplici ratione: prior est, quod his consumantur opes: posterior, quod his inducitur dormitatio, otium, torpor et ignavia, quibus fit ut homo potando consumens, et otioso dormitando nihil acquirens, ad extremam inopiam redigatur, adeo ut laceris vestibus indui, sique velut centone ex variis particulis consulto pannosus incedere cogatur. In Hebraeo non fit mentio symbolorum expressa, sed tacita; Hebraea enim ad verbum habent, *ne sis inter potatores vini, et inter epulones vel helluones carnis sibi*; quia potator et epulo depauperabitur, et laceris vestibus sopor. Est prosopopoeia: sopori enim et dormitioni velut personae hic actio tribuitur, *g. d.* Sopor facit ut sopori deditus incedat laeque, pannosus et squalidus.

Tò sibi Cajetanus refert ad mutuas potatorum et epulonum propinationes et ferculorum missiones: illorum enim partes sibi invicem mittunt convivae, ut se invicem ad epulationem et hilaritatem invitent, uti fecit Joseph fratribus, quos convivio excepit, *Genes. xlii, 34*; ut sensus sit, *g. d.* Noli frequentare symposia et convivia, in quibus hibones et epulones se mutuo propinando, cogendoque respondere ad aequales haustus, ac mittendo delicatas epularum partes, ad epulandum et comotandum provocant, imo adigunt. Verum melius Noster per tò sibi censuit notari symbola. Solebant enim olim, et etiamnum solent, epulones et potatores instruere splendida convivia et symposia, conferendo sibi, id est inter se, symbola: quisque enim suam partem, vel carniem, vel vini, vel aliarum deliciarum, in commune epulum conferbat: quod proinde vocabatur *symbolum*, id est collatio et corrogatio. Unde illud vetat Concilium Laodicense, cap. LV: « Non oportet, ait, ministros altaris, vel quoslibet Clericos, vel etiam laicos Christianos, ex symbolis, quae vulgus commensalia appellat, convivia celebrare, et de his symbolis hunc locum quoque accipere Septuaginta, dum vertunt, *ne sis bibax vini, aut frequens in symbolis et carniem coemptioibus*; et Aquili, Theodotion et Symmachus, *ne sis cum his qui ex symbolis carnes edunt inter se*; Chaldaeus, *ne sis inter eos qui commensantur carne, nec inter illos qui inebriantur vino*; Syrus, *ne sis ebrius in vino, et ne sis carniem helluo* (1).

Sensus ergo est, *g. d.* Noli societatem et amicitiam inire cum illis qui, crebro conferendo sym-

(1) Ne sis inter potantes vinum, inter protulgentes carnes sibi, pro sua libidine cibos lactiores ingurgitantes (Maurer, inter eos qui protulgent sibi carnes sibi, i. e. sibi, qui libidinis dediti sunt: nam vini comes lactiva est); quia bibax et epulo pauper efficitur, et pannosus induere facti dormitatio.

bola et partes, institunt epiparas mensas et symposia; quia in his tuas opes exhauries et consumes, atque epulis vinoque oneratus fies somnolentus, iners et ignavus; quo fiet ut ad pauperem redigaris, cogarisque pannis laceris vestiri. Unde variis Septuaginta, *omnis enim ebrius et scortator meretricabit, omnisque somnolentus laceris detritisque vestibus induetur*; S. Ambrosius, lib. *De Elia et Isidoro*, cap. viii, legit, *et induet se seissa vestimenta insipientia*, quae scilicet per suam insipientiam et insipientem gulam acediamque cogitur induere; gulam enim velut individua comes sequitur libido, utramque acedia, acediam somnolentia, somnolentiam, paupertas et lacere vestes, uti patet in filio prodigo, *Luc. cap. xv, 14*. Syrus, *qui vinolentus et intemperans in carniem voracitate peribit, et qui dormit, vestiatur pannis laceris et discissis*; Chaldaeus, *quia qui ebrius et vorax est, inopia afficitur, et pannis ruptis vestiatur dormitatio*; R. Salomon, *ignavia et somnus asselas suas laceris vestimentis induet*.

Moraliter, hic disce quam gula sit exitialis; nam omnia prodigit, perdit et consumit; nulla est vorago, nullum barathrum, quod magis absorbeat, magisque praecipitet rem quam gula; quo magis impletur, eo magis esurit; quo melius prandet, eo melius cenare studet. Facete Diogenes, cum luxuriosi cujusdam nepotis venalem domum proscriptam legeret: « Sciebam, ait, quod vino sibique oppleta quamprimum dominum evomeret. » Idem, cum nimio luxu ad inopiam redactus adolescens oleas in cena esitaret, forte pretereans: « Si sic pransus, ait, esses, non ita cenares. » Non insule etiam Bion Borysthenites, philosophus peracutus et gravis, ad quemdam qui possessiones suas voraverat, inquit: « Terra Amphiarum absorbit, tu autem terram. »

Non opus est hic veterum quorundam luroon exempla commemorare, qui patrimonium suum per luxuriam subito prodegerunt, cujusmodi fuit Fabius ille, qui a devorato patrimonio Gurges fuit cognominatus; C. Sergius, cui Oratae nomen fuit, quod id genus piscium magna aviditate voravit; Abidius civis Romanus, quem Cato proteviam feisse pro jocum dixit; Aesopi tragedi filius, qui quo majorem pecuniam vim citius in ventrem mergeret, liquefactos uniones prandio apposuit, et psittacos et aviculas cantu commendabiles, et in deliciis habitas, magnam quoque emptas praefectibus condire non dubitavit. Quotidiana, proh dolor! experientia magnam ejusmodi exemplorum copiam suppeditat, ut actiones proscriptioesque quotidianae testantur. Vide S. Gregorium, lib. *XXX Moral. cap. xiii*.

Myslice Clemens Alexandrinus, lib. *II Paedag. cap. ii*: « Omnis enim ebriosus, ait, et fornicator mendicabit, et indestur laceris et pannosis omnis somnolentus; somnolentus enim est quisquis ad sapientiam non vigilat, sed ab ebrietate in somnum demergitur. Et laceris, ait, induetur debac-

chator, et per ebrietatem pudore afficietur propter eos qui aspiciunt. Peccatoris enim foramina sunt ea quae ex veste carnali sunt lacerata, perforata libidinis, per quae deducit intra animam carnit, nempe peccatum, propter quod non facile servabitur vestis, quae undique divulsa est et dilaniata, nullis marcescens cupiditatibus, a salute separata ac discissa. »

Tropologiae S. Gregorius, lib. *IV Moral. cap. xxv*, hunc locum acute exponit de detractoribus: « Sciendum quoque est, ait, quod hi qui alienae vitae detractioe pascuntur, alienis procul dubio carnibus saturantur (expendit quippe illa *Job verba*: Et carnibus meis saturamini). Unde per Salomonem dicitur: Noli esse in conviviis potatorum, neque comedas cum eis qui carnes ad vescendum conferunt; carnes quippe ad vescendum conferre, est in colloctione derogationis vicissim proximum vitia dicere. De quorum illo pona mox subditur: Quia vacantes potibus et dantes symbola consumuntur, et vestiatur pannis dormitatio. Potibus enim vacant, qui de opprobrio vitae alienae sese inebriant; symbolum vero dare est, sicut unusquisque solet pro parte sua cibos ad vescendum, ita in fabulatione detractiois verba conferre. Sed tamen vacantes potibus et dantes symbola consumuntur, quia scriptum est: Omnis detractor eradicabitur. Vestiatur autem pannis dormitatio; quia despectum et inopem ab omnibus bonis operibus mors sua invenit, quem hic ad alienae vitae exquirenda crimina detractiois suae languor occupavit. » Eadem ex S. Gregorio transcripsit hic Beda et Glossa.

Auctor vero *Catena Graecae*, hanc gnomen adaptat primo haeretico, deinde aecido et ad virtutes pigro: sic enim ait: « Omnis somnolentus vestiatur, » etc., qui ut virtutem comparet non advigilat, neque sobrietati operam navat, is animae suae indumenta lacera et vilia ostendit: sordido enim humique repente studio illa disrumpit atque discindit. Animae autem vestimenta sunt recta et sana dogmata, veraque et sana eorumdem sententia in opus et praxim deducta: quae quidem vestimenta homo studiosus virtutibusque ornatus, nitida lucidaque adeptus, omni tempore candidis nitidisque indutus incedit, odioque habet tunicae carnis sordibus contaminatam. Haec ille.

Denique Cassianus, lib. *X Institut. cap. xxi*, per pannos, quibus se tegit piger, accipit executiones frivolae impotentiae vel infirmitatis, etc., quibus ipse suam velat ignam: « Sine dubio enim, ait, non merebitur vestimento incorruptionis ornari, etc., quisquis somno otio vel acediam superatus, non industrie suae labore, sed inquam pannis operiri maluerit; quia non vestimento gloriae, nec decoris, sed ignominiosum excusationis velamen suo coaptavit ignaviae, » etc.

22. AUDI PATREM TUUM, QUI GENUIT TE: ET NE CONTENNAS, CUM SENUERIT MATER TUA. — Chaldaeus,

acquiesce patri tuo; Syrus, ne despicias senectam matris tue. Gnome hæc clara est: monet enim filium obedientiæ et reverentiæ quam præstare debet paternis, sive cum expresse quod præcipiunt; sive cum hortantur, movent vel suadent; sive cum filium instituant et ad honestatem erudiant. Semper enim filius audire debet patrem, vel præcipientem, vel suadentem, vel instituentem, eique auscultare et quoad potest obedire. Rationem subdit: *Qui genuit te, q. d.* Audi patrem tuum, quia ipse genuit te: generatio enim hoc tibi audiendi debitum imponit; pater enim generando dedit tibi vitam humanam et rationalem, sed rudem et impolitam: illam ergo erudiendo polire et perficere debet, ut perfecta sit ejus generitura, quo sine illa manea et velut dimidia duntaxat foret. Jure ergo naturæ pater debet erudire filium, et filius eum audire, ut sinat se ab eo erudi. Sic aves pullos quos generaverunt, voce et cantu suo erudiant ad canendum, volatu ad volandum, venando et querendo cibum ad venandum: ac pulli per omnia parentes suos audiunt, eisque obsequuntur, itaque in sua specie perfecti evadunt. Simili modo equi, camelii, boves, quin et feras, ut leones, pardi, ursi, lupi catulos suos efformant ad omnes actiones naturæ suæ congruas, ac catuli edamussim eorum efformationem suscipiunt et sequuntur.

Rursum, ejus qui genuit prolem est eandem alere in corpore, quam in anima. Sicut autem corporis alimentum est cibus corporeus: sic animæ alimentum est doctrina et disciplina. Tam ergo hanc quam illum parentes exhibere, et liberi filiali affectu suscipere debent.

ET NE CONTENNAS, CUM SENERIT MATER TUA. — Sæpe enim mater senescens a filia grandæscens contemnitur, non solum ob sexum feminineum, sed etiam ob ætatem senilem, quæ infirma est, morosa, tetra, ac subinde judicio vaecillat; unde a filiis despiciunt, imo subinde ridetur quasi delira anus. Monet ergo filium ut semper memor sit juris materni, ac matrem licet senem æstimet et revereatur ut matrem, cogitando quot fastidia pro eo sustinerit novem mensibus in utero, quot labores, metus et sollicitudines, ut natum aleret, fasciaret, educaret, solaretur, et de omnibus etiam minimis illi accurate provideret, idque per plures annos. Vide dicta *Eclii. iii, vers. 3 et seq.*, ubi multis hæc de re egi.

Mystice Auctor *Catena Græcor.* per matrem senem accipit doctrinam sanam et sanam, de qua subdit: « Veritatem enim, » etc. Matris nomine, inquit, hoc loco doctrina sacra significatur; sit ergo: Que doctrina infirma et ægra tibi forte videtur, ea secundum se fortis et robusta est. Excita proinde teipsum, et matrem sanam planeque vegetam invenias: tu enim tua negligentia et ignavia illam senilem et imbecillum reddis. Mens, inquit, et sensus animæ tuæ gressus recte pieque dirigant. Hæc ille.

23. VERITATEM EME (Chaldee, posside), ET NOLI VENDERE SAPIENTIAM, ET DOCTRINAM. ET INTELLIGENTIAM. — Idem sunt veritas, sapientia, doctrina et intelligentia, sed connotato differunt. Unde Tigurina vertit, veritatem, sapientiam, disciplinam et prudentiam compara, et ne vendas. Gemat, imo confirmat hæc, ut ostendat quanta quantique faciendæ sit veritas, utpote que primo, sit sapientia, qua sapientiam Dei participamus; secundo, doctrina, scilicet practica, quæ mores erudit et componit; tertio, intelligentia, qua intelligentes, prudentes et circumspiciti in omni actione effleimur.

Sensus ergo est, q. d. Omni studio, omni labore et pretio compara et conserva tibi veritatem et sapientiam ethicam, nec ullo voluptatum, opum aut honorum pretio eam vendas, id est commutes vel abicias, quia ipsa pretiosior est omni auro et pretio, uti dictum est cap. iii, 14. Unde Septuaginta, Complutenses et Regii (nam in Vaticano hic versus deest) habent, veritatem acquire, et ne repellas sapientiam; Vatablus, da operam ut tibi compares veritatem, et ne rejicias, ut solent qui aliquid vendunt. Hoc fecere e Philosophis Diogenes, Bias, Crates, Aristoteles, Democritus et alii qui opes propeverunt, imo abjecerunt, ut toti vacarent philosophiæ. Longe verius hoc præstiterit Christiani doctores, S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Chrysostomus, S. Hilarius, S. Athanasius et ceteri, qui præ sapientia et virtute Christiana abdicarunt a se omnes opes et voluptates. Idem faciunt hodie Religiosi, qui illud Christi sequuntur: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. » Audi Nazianzenum in earm. *De Beati tudine*:

Felix qui Christum fortunis omnibus emit,
Multisque est vitæ regula lexque pie.

Secundo, alii vò vendas proprie accipiunt, q. d. Ne ob lucrum allos sapientiam doceas, ut hoc pretio eam velut caupo mundineris, illisque divendas. Ubi nota: Veritas proprie vendi nec potest, quia est actus vitalis cuique proprius et inhærens, vel ejus obiectum, puta conceptio et iudicium mentis conforme rei, cum scilicet mens rem concepit prout in se est; nec vendi debet, quia veritas est spiritalis: quæ si sit supernaturalis, eam vendere erit simonia. Unde S. Augustinus, tract. *De Disciplina Christiana*, cap. i, tom IX: « Indignum, inquit, est, injuriosum est, si sapientia pecunia comparetur. » Vide nostrum Lessium, tract. *De Simonia*, dubit. 13, ubi fuse et exacte docet quibus casibus pro doctrina pretium accipere liceat, quibus non: Doctores, inquit, licet vendere suum docendi laborem, industriam et vocem, non autem ipsam sapientiam, etc.

Rursum vendunt veritatem, qui ægre, nec nisi magnis precibus fatigati eam aperire et docere volunt. « Quod enim precibus emittitur, caro emittitur: » insuper qui eam venditant et ostentant: ab enira pretio laudis et gloriæ eam vendunt.

Benigne R. Salomon sic exponit, q. d. « Quando veritatem mercede pretio assequi nequibus, eam persoluta mercede accipere; verum ne postea de qua: Sicut sapientiam meis sumptibus mihi comparavi, sic pretio mihi persoluto eadem alios imbutam. » Aben-Ezra sic, q. d. « Eme libros in quibus veritas continetur, emptosque ne strahas et divendas: » R. Levi: « Veritatis cognitionem obline, et cognite ne obliviscitor. » Primus sensus geminus est.

24. EXSULTAT GAUDIO PATER JUSTI: QUI SAPIENTEM GENUIT, LETABITUR IN EO. — Hebraice, exsultando exsultabit pater justus, et gignens justum gaudebit in eo: Septuaginta, bene placeat pater justus, et in filio suo cito letabitur anima ejus.

25. GAUDEAT PATER TUUS ET MATER TUA, ET EXSULTE ET GENUIT TE. — Chaldee, quæ peperit te. Proter proinde spectat ad patrem, posterior, quæ quasi conclusio ex prioribus inferitur, ad filium, q. d. Mira gaudet et exsultat pater, si videat filium justum colere, pie et sancto vivere. « Qui enim genuit sapientem, » id est prudentem et probum, letatur in eo, quia gaudet tum de bono filii, tum de suo: bonum enim et deus filii est bonum et decus patris, ac insuper in dolens et semina virtutis filiorum lauritur et manant a parentibus; quare si homines videant filium egregie moratum, censent cum a patre et matre hosce mores, vel certe bona morum semina bonamque indolem hausisse, juxta illud Horatii:

Fortes creantur scilicet et bonis:
Est in juvenis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellium feroces
Progenerant aquile columbam.

Sapientis genitor, ait R. Levi, gaudet ob ejusdem perclare gesta et negotia, cum illud præterea accedat, ut majori Dei cura gaudet ob filii merita. In hoc ergo parentis gaudio offeruntur eadem de causa, qua ob filii insipientiam dolore ærumnisque anguntur.

Inde conversus ad filium conclusionem hanc elicit: Ergo, o filii, ita vitam et mores institue, ita sapienter et præbe vive, ut parentes hoc gaudio ingenti afficiant, ut scilicet exsultet tam mater quam pater de tua virtute, preclare gestis, fama et gloria: reddet hoc solatium matri, quæ genuit te pro tot laboribus, molestiis et periculis quæ subit in te concipiendo, pariendo, lactando, educando, ut beneficiationem eorum consequaris. Hanc enim Deus exaudit et adimplet, uti adimplevit beneficiationem Isaac morientis datam Jacobo, *Genes. cap. xxvii, 28.*

Mys-Lee Boda: « Gaudeat, inquit, Deus pater de tua justitia, gaudeat et Ecclesia mater tua; sed et sacerdos qui te per gratiam baptismi regeneravit, qui te erudit a parvulo, de tuis bonis gratuletur operibus. »

26 et 27. PRÆBE (Hebraice, da), FILI MI, COR TUUM HUI; ET OCULI TUI VIAS BEAS CUSTODIANT (Chaldee,

pone, fili mi, cor tuum ad me). FOVEA ENIM PROFUNDA EST MERETRIX, ET PUTEUS ANGUSTUS ALIENA. — Septuaginta, dolium pertusum (alii, fractura) est domus aliena, angustusque est puteus alienus. Vò enim significat hunc versum coherere præcedenti, ejusque dare causam.

Unde primo, aliqui exponunt, q. d. O filii mi, dede cor tuum sapientiæ, mihi que ejus doctores; ne illud dedas insipienti meretrici: si enim ei illud dederis, absorbebitur velut in fovea profundissima, ex qua illud extrahere et sapientiæ reddere erit difficile et pene impossibile. Ita Hugo, Dionysius et alii.

Secundo et potius, q. d. O filii, præbe (Hebraice, da vel trade) cor tuum sapientiæ, ut ejus studio, mihi que ejus magistro illud totum applices, et consequenter da mihi oculos tuos, ut illos dirigas ad vias, id est leges meas perlegendas, et magis ad easdem estudiendas: sic enim fiet ut non incidas in reia quæ tibi parat meretrix, et te in suam massam et fossam ruinamque pertrahat: meretrix enim se comit, punit, ut oculos et corda juvenum ad se quasi siren rapiat, illiciti et perdat. Nihil enim ita contrarium et insidiosum sapientiæ et virtuti ac libidinis et meretricis. Per cor accipe mentem et voluntatem. Præbe mihi cor significat exigitque animi attentionem ad sermonem animo accipiendum, ait Aben-Ezra, qui *וּמְרִיצָה תִּסְּוֶרָה*, id est custodiant, censet per metaphoram positum pro *מְרִיצָה תִּסְּוֶרָה*, id est excurrant. Percurrant, inquit, oculi præcor, brum mœorum semitas. R. Levi: « Præbe, fili mi, cor tuum, » id est, inquit, ut aliud appetas, velisque quam ut virtute cunuleris. « Oculi tui vias meas custodiant: » eas servent vias, ad quas te in hoc libro institui, ut nimirum corporis cupiditatis bellum indicas, mentisque absolutioem studeas. Cum autem cupiditates, quibus maxime abstrahitur mortalitas, sint libidinis illecebæ vinique voluptas, ab his abstinentium imprimis admonet. Ut ergo repudiemus fœdæ libidinis vitium, inquit meretricem esse tanquam profundam foveam.

Nota: Jungit cordi oculos, quia est magna sympathia cordis cum oculis, ut cor in oculis, et oculi in corde siti esse videantur. Quod enim cor amat, ad illud intendendum dirigit oculos, ut objecto amato per visum et intuitum se pascat. Unde vulgo dicitur: « Ubi oculi, ibi cor, ibi amor; ubi manus, ibi dolor. » Hinc oculi sunt in amore duces. « Oculi, ait Cicero *De Oratore*, sunt quorum intensio, tunc remissione, tum conjuncta, tum hilaritate motus animorum significamus. »

Rursum oculi congrue junguntur viæ, quia oculi dirigunt incedentem, ut via recta incedat, ne ab ea deflectat in avia, neve in scopulos et saxa impingat, aut in fossam corruat.

Moraliter, Deus exigit cor hominis, præse dim fidelis et sancti, quia cor est principium vite omnisque cogitationis, voluntatis et actionis. Hinc cor est primum vivens, et ultimum moriens;

quare si Deus possidet cor, possidet totam animam totumque hominem. Cor enim, id est voluntas, est quasi regina, quæ omnibus sensibus, potentiis, et membris, vel pollicite vel despolite imperat et dominatur. Voluntas enim movet intellectum, ut in eo quod amat, rationes et motiva ad amandum inveniatur; et eorum jugiter recordetur, sibi que ad jugiter amandum representet: movet oculos ad intendum rem amatam; aures, ad audiendum ejus laudes; tactum, ad illam amplectendam; pedes, ut ambulet ad eam possidendam; manus, ut eam prehendat; et sic de cæteris.

Deus ergo ab homine donum exigit. Sed quod? cor. Cur? quia cor est potissimum in homine, et virtute totus homo; cor enim complectitur regitque memoriam, intellectum cæterasque potentias. Cor enim hic primo, mentem; secundo, amorem, affectum et voluntatem, quæ origo est omnis affectus et actionis, significat. Deus cor suum, puta Spiritum Sanctum, ut ait S. Thomas et Nysenus, vel, ut Eucherius in *Formul. spiritali*, cap. 1, Filium suum qui erat in ejus sinu et visceribus, dedit tibi: « Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret; et ita filioton ergo poscit parile, scilicet cor tuum. Ferunt Eremitam quemdam postulasse a Deo quondam donum cuperet, quo ejus gratiam cœlumque promereri posset; ad responsum ei da. v. a versipelle dæmone, donum hoc constare tribus partibus, scilicet nova luna, solis circulo, et quarta parte rotæ: nimirum luna nova semicircuulata refert litteram C, solis circulus litteram O, quarta parte rotæ pars litteram R. Junge hæc tres litteras, habebis cor, hoc est donum, quod poscit Deus. Ita refert noster Maximilianus Sandæus in *Donario cordis Julii Episcopi Heripolensis*. Simile quid habet Robertus Okot, aut potius Thomas Galeusus, lect. 12 in *Prov*. Ita Abel, cor suum offerens Deo, illi placuit præ Cain. Unde Rupertus in *Genes*. iv: Uterque, inquit, obtulit, sed non recte divisit. Nam Cain, eum offerret sua Deo, seipsam sibi retinuerat, repositum habens cor in cupiditate terrena. Hujusmodi Deus portionem non accipit: « Sed præbe, ait, fili, cor tuum mihi. » At Cain cor suum retinuit sibi, et fructus terræ obtulit Deo. Abel autem primo cor suum, deinde rem suam offerendo plerumque hostiam obtulit. Sic Rupertus. Abel igitur præter selectissima illa et adipalia munera suum amorem, quo nihil electius Deoque gratius, obtulit. Nam quid ante oculos Dei valent munera omnia etiam pinguisima, si tamen amor negetur? « Operationes, ait D. Ambrosius, lib. I *De Jacob*, cap. viii, bono commendantur affectu. »

Audi S. Augustinum (vel quisquis est auctor: stylus enim arguit non esse S. Augustini), tract. *De quatuor virtutibus charitatis*, post medium, tom. IX: « Quid a te (Deus) expetit? quod Abraham tibi dictum est: Da mihi unicum dilectum filium

tuum; tibi dicit Sapientia: Da mihi, fili, cor tuum, ipse est dilectus unicus. Quid metuis offerre cor tuum? offer sacrificium, contritionem cordis Domino Deo tuo, et die ei cum Propheta: Hocæstis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Nihil metuas tali sacrificio oblati, et tibi acceptum erit, et quod obtuleris integrum permanebit. »

Pulehre hanc sententiam pertractat S. Bernardus, *epist.* ad quemdam postulatum: *Quid a nobis requirat Deus?* « Cor nostrum, ait, nihil dignius producere potest, quam ut ei se restituat a quo factum est, et hoc a nobis Dominus expetit, dicens: Fili, da mihi cor tuum. Tunc siquidem cor hominum Deo datur, quando omnis cogitatio terminatur in eum, gyrat et circumflectitur super eum, et nihil vult penitus possidere præter eum, sique colligato sibi animo eum diligit, ut sine ipso amarus sit omnis amor. Nec aliud dixim cor dono dare, quam ipsam captivare in omne obsequium ejus; et ita voluntati ejus ex toto supponere, ut nihil aliud velit, quam quod noverit eum velle. » Ex quibus concludit: « Itaque cor hominum datur, ipsam in omnibus et de omnibus adorabit, et gratias agat; etiamsi multa nostris sensibus molesta videantur, nihil turbationis ex rerum novitate suscipiet; tentatus a Domino per tribulationes et asperas qualitates non movebitur; aporiat, id est inops, gaudebit. Quidquid illatum fuerit, etiamsi habeat asperum sensum, velut impellens ad superna, suscipiet. Qui cor suum dedit Deo, cantabit melodice, et dicit eum Propheta David: Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum, cantabo et psallam in gloria mea. » Subdit deinde modos et gradus quibus cor dandum et dirigendum est ad Deum, quos in ipso perlege.

Oremus ergo assidue cum nostro P. Alvarez, lib. III *De Perfect.* pag. 2, cap. xvii: Domine Deus meus, et Deus cordis mei, qui corde meo hæc verba intonare non cessas: « Præbe, fili mi, cor tuum mihi, » quibus amorem cordis efflagitas, et ad dilectionem ex toto corde meam voluntatem inflamas: da, obsecro, cordi meo perfectum cordis amorem, quem præcepit, consiliis, beneficiis, suasionibus, promissis et comminationibus postulare dignatus es: quia nemo tibi reddere aliquid poterit, nisi ut prius idem illi benigne concesseris, et larga manu donaveris. Amorem totius cordis a me postulas, dicens: Dilige me ex toto corde tuo; et ego quidem fundum totius mei cordis, si tu prius dederis, tibi restituo. Da igitur, Domine, per infinitam bonitatem tuam, ut te toto corde diligam, ut scilicet beneplacitum tuum et amorem tuum omnibus donis ac charitatibus præferam, et nunquam a diligenda creata, aut contra te, aut supra te, aut præter te, noxia presumptione pereflam.

Memorable est exemplum in *Vita D. Hieronimi*

Susonis, cap. iv; hæc enim dum flagrantissimo reterne seipentis desiderio arderet, illa se ipsi specie corporali videndam exhibuit: nunc enim elegantis puella, nunc pulcherrimi juvenis præ se ferebat imaginem. Itaque dulcissime ad eum convertens se, comiter, non tamen sine divina quadam majestate illi arridens, benigne his eum verbis affata est: « Præbe, fili, cor tuum mihi. » Tum vero vestigiis illius advolutus, medullitus ac humilissime illi gratias egit. Inde illius in eam amor ardentior, ut eam sibi in sponsam copulare gestiret; quare amore ebris exclamabat: « Ego toto corde, sensibus et animo te inexhaustam omnium desiderabilium abyssum, ardenti cordis mei affectu complector. » Interim nonnunquam cordi illius se communicabat ipsa, velut omnis boni fons et profluvium, in quo simul reperit quidquid pulchrum, amabile vel desiderabile esset: siquidem illa in ea modo ineffabili existeret. Ergo identidem illam velut gratissimam amicam lacrymantibus oculis, et in immensum expanso cordis sinu complexus, illi totum cor suum obtulit, indeque Minister æternæ sapientiæ est appellatus.

FOVEA ENIM PROFUNDA EST MERETRIX. — Idem dixit cap. xxii, vers. 14, ubi id explicui. Nota: *Pro fundo* significat hanc meretriciam foveam adeo esse altam voraginem, ut cadentibus in eam vix ulla sit spes emergendi. Ita enim in ea meretrix molles suis laqueis et meretriciis artibus detinet amasios, ut ab ea se expedire nequeant. Unde Comicus:

Nil amor est aliud, nisi tristic et ægra voluptas;
Nil nisi dulce malum, nil nisi triste bonum.
Dimittit famam, facit melioribus obstat:
Exiguus magnus tempore perit opes.

Pro fovea hebraice est שוּחָה *seucha*, quod proprie significat foveam vel fossam, in quam incidentes perduntur; unde sumitur pro corruptione, desolatione, interitu, sepulcro. Hinc Septuaginta *seucha* nunc vertunt *fovea*, nunc *dolium*, ut hoc loco: *dolium* enim est cavum ut fossa; nunc *sordes*, quia fovee solent esse lutose et sordide, ut patet *Job* ix, 31; nunc *mors*, ut *Job* xvii, 14 (ubi Noster vertit, *putredo*): « Putredini, ait, dixi: Pater meus es; mater mea, et soror mea, vermium »; nunc *corruptio*, ut *Jona* ii, 7; *perniciosis*, vel *interitus*, vel *interitio*, ut *Psal.* ix, 15, *Isaia* li, 14; nunc *nugæritas*, ut *Psal.* cxviii, 85; nunc *inertis*, ut *Jerem.* ii, 6; nunc *verbum*, ut *Jerem.* xviii, 20 et 22.

Hæc omnia competunt meretrici. *Primo* enim meretrix est fossa profundissima, in quam amasios precipites ruunt, perduntur et intereunt, tam quoad animam, quam quoad corpus. Alludit ad domos et gurgustia meretricum, que non tam domus quam antra, fossæ et ferarum lustra videntur; unde et subterranei fornice vocantur, indeque nomen fornicationis: quin et non raro in fossis memium urbiunisque, arboribus virgulisque degunt, ibique velut vulpes bræseantibus

insiduntur, eosque ad nemoroses hæc fossas pelliciant et pervertunt, ut in nonnullis Germaniæ urbibus ab eis factitari vidi Mystice. fossæ hæc apposite significant juvenes a meretricibus seductos, ex alto vite civilis et honestæ muro, puta ex culmine honestatis, rationis et virtutis precipitare se in foveam profundissimam luxuriæ, infamie omnisque decoreis et sceleris.

Secundo, meretrix est mors, quia amasiorum animas et sæpe corpora interficit; imo causa est mortis ut ob ejus pulchritudinem inter se rixentur juvenes, seque mutuo dispiando occidant. Hinc S. Isidorus, de fornicariis agens: « Hi, ait, sunt quos jam lethale obsignat; » per 6 enim iudices olim reos damabant ad *thrazas*, id est mortem. Unde illud Pater: « Et potis est vitiis nigrum præfigere theta. » S. Chrysostomus vero, hom. 49 in *Matth.* 6: « Luxuria, ait, non solum petulant, sed et homicidas facit, » uti Herodiadem fecit homicidam S. Joannis Baptistæ.

Terho, meretrix est sepulcrum, sed dealbatum, et ait S. Chrysostomus in *Psalm.* l, quia exterius alba et compta apparet, sed interius plena est sordibus, putredine, vel venerea, aliisque morbis amasios inficit et perdit; ipsa est sepulcrum, in quo vivos defodit libido. Unde Stobæus, serm. 6 *De intemperantia*: « Diogenes, ait, dicebat plerique vivos seipsos humare, et putrefacere balneis humectantes, et re venerea putrefacientes. Morientes autem demum mandare corpum in suffimentis et aromatibus recondi; alios ediam melle, ne cito putrescant, » q. d. Diogenes ridebat hominum demantiam, quod ipsi vivum corpus, quod conservare oportebat integrum, corrumpant tabo et sordibus luxuriæ: mortuum vero corpus, quod corrumpi necesse est, ipsi condant balsamo, myrrha aliisque odoramentis, ut incorruptum servent: cum viva corpora potius condenda forent ad longiorem vitam, mortua vero incondita sinenda ut cito consumantur.

Quarto, meretrix est sordida, imo sordes mera, quia pauperrima, sordidissima, fetidissima, plena putore, sanie, putredine. Unde S. Chrysostomus, hom. 29 in *Matth.*: « Quid, ait, luxuria correptus a dæmoniacò differt? Quo fit ut nunquam sit in seipso, sed in sepulchris versetur. Sepulchra sunt meretricum diversoria, cum multo fastore, multa putredine sint repleta. Non minæ, non exhortationes ipsam ligare poterunt: omnia hæc vincula spernit. »

Quinto, meretrix est perniciosa tam sibi quam et perniciosa, imo mobilissima; perdit enim mobilissimos ejus juvenes et civos.

Sexto, meretrix est nugacitas, quia plena nugis, fraudibus et mendaciis, quibus accedentes illicet, illaqueat et demantat, adeo ut ex his conflata et consuta videatur.

Septimo, meretrix est dolium perforatum, in quo, etiamsi Grosi opes injicias, effluunt et pro digunt, ipsaque semper egi, remanetque inops